

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Guns, culture and moors : racial stereotypes and the cultural impact of the Moroccan participation in the Spanish Civil War (1936-1939)

Tuma, A. al

Citation

Tuma, A. al. (2016, November 2). *Guns, culture and moors : racial stereotypes and the cultural impact of the Moroccan participation in the Spanish Civil War (1936-1939)*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/43951>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/43951>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/43951> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Tuma, A. al

Title: Guns, culture and moors : racial stereotypes and the cultural impact of the Moroccan participation in the Spanish Civil War (1936-1939)

Issue Date: 2016-11-02

Dutch summary

Samenvatting van het proefschrift

Wapens, Cultuur en Moren

Raciale stereotypen en de culturele impact van de deelname van Marokkaanse troepen aan de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939)

Door

Ali Al Tuma

Tussen 1936 en 1939 namen meer dan 80,000 Marokkaanse soldaten deel aan de Spaanse Burgeroorlog. Ze waren voornamelijk afkomstig uit het protectoraat dat Spanje aan het begin van de twintigste eeuw had gevestigd in Noord-Marokko, om – zoals de Spanjaarden beweerden – de inwoners de voordelen van de Europese beschaving te brengen. Ze vochten in Spanje, toen een republiek, voor de Nationalisten van Generaal Francisco Franco die steun kregen van veel conservatieven, monarchisten, katholieken en de fascistische Falange partij, tegen de democratisch gekozen Volksfront regering, bestaande uit een coalitie van linkse republikeinen, socialisten en communisten die steun kregen van anarchisten.

Dit proefschrift behandelt het verloop en de gevolgen van de aanwezigheid van Marokkaanse troepen in Spanje, een aanwezigheid die – in groten getale, over lange periodes, en verspreid over heel het land – leidde tot een ontmoeting tussen twee vreemde culturen. Het ging hier om een cultuurshock, waarbij koloniale stereotypes, oorlogsomstandigheden, beleid en praktijk met elkaar botsten. In hoeverre konden de Marokkaanse soldaten het verloop van deze ontmoeting beïnvloeden?

Uit het onderzoek wordt duidelijk dat de Marokkaanse soldaten veel meer invloed hadden over hun lot dan algemeen is aangenomen. Ze waren niet passieve werktuigen in de handen van hun Nationalistische officieren, noch routinematige plegers van beestachtige oorlogsmisdaden zoals ze meestal worden afgeschilderd in de bestaande literatuur. Op basis van uitputtend bronnenonderzoek in Spanje, Marokko en Frankrijk laat dit proefschrift zien dat zij de speelruimte die hen toebedeeld was konden oprekken en dit gold zowel op het slagveld als daarbuiten. Dit proefschrift laat bovendien het perspectief van de Marokkaanse soldaten zelf, op basis van interviews, een uitvoerige rol spelen in het beschrijven en analyseren van hun interactie met het Spaanse leger en het Spaanse maatschappij. in de oorlog. Als eerste komt de militaire rol van de Marokkaanse soldaten aan de orde, vervolgens hun interactie met de Spaanse maatschappij en als laatste de visie op hen vanuit zowel het Nationalistische als het Republikeinse kamp

De militaire bijdrage van de Marokkanen, vooral tot begin 1937, was van vitaal belang voor het verloop van de strijd. Zonder hun inzet had de Republiek de Nationalisten zeker kunnen verslaan.

Veel van de Marokkaanse militairen namen dienst in het leger van Franco vanwege economische motieven. Anderen zochten avontuur. Velen werden beïnvloed door religieuze propaganda van Franco die de Spaanse Republiek afbeeldde als een vijand van alle religies. Deze propaganda was niet alleen gericht aan de Marokkanen maar ook aan de Spanjaarden die zich afvroegen hoe het kon dat de Moor, de oeroude vijand van katholiek Spanje, opnieuw naar Spanje werd gebracht om een kruistocht tegen andere Spanjaarden te ondernemen?

De percepties van ras, cultuur en religie bepaalden in belangrijke mate de inzet van de Marokkaanse soldaten in de oorlog, hun verblijf in Spanje en de manier waarop ze werden bekeken en behandeld door de Spanjaarden, zowel de Nationalisten als de Republikeinen. De militaire waarde van de Marokkanen en de manier waarop de Spaanse Nationalisten hen tactisch inzetten werden beïnvloed door de vooroordelen die de Spanjaarden hadden over de fatalistische karaktertrekken van islamieten en de aangeboren fysieke kwaliteiten van de Marokkanen als strijders. Fatalisme zou zorgen voor goede soldaten die niet bang waren om te sterven. De fysieke eigenschappen van de Marokkaanse soldaten en de invloed van het bergachtige terrein waaraan ze gewend waren, rechtvaardigde de inzet van deze soldaten als infanteristen in een aanvallende rol. Ze werden ook gezien als ideale soldaten voor nachtaanvallen en operaties in bergachtig terrein. Het historische idee van de vijandige Ander, met een zeer gewelddadige reputatie (het gevolg van de demonisering van de Marokkanen als gevolg van de koloniale oorlogen in de jaren 1920), maakte dat de Marokkanen werden gebruikt als een psychologisch wapen dat de Republikeinen, zowel strijders als burgers, angst moest aanjagen.

Spanjaarden beschouwden de Marokkanen als soldaten met een bijzondere geestelijke aard en daarom verdienden ze een andere benadering vergeleken met Spaanse soldaten. Idealiter moesten Spaanse officieren die de leiding hadden over Marokkaanse eenheden genoeg kennis hebben van de cultuur en gewoontes van hun ondergeschikten. De opeenvolgende verliezen onder de officieren tijdens de oorlog betekenden wel dat dit ideaal niet altijd realiseerbaar was. De Spaanse houding ten aanzien van de Marokkaanse soldaten was paternalistisch van aard. De Marokkaanse soldaten werden gezien als minder volwassen vergeleken met de Spaanse soldaten. Zij zouden harde, maar rechtvaardige leiders nodig hebben. Toch bestond de relatie tussen de Marokkaanse troepen en het Spaanse leiderschap uit tweerichtingsverkeer. Een te harde hand, vertraagde uitbetaling van loon, of een te hardvochtige officier kon leiden tot protest, desertie of munitie.

Om de kloof tussen de Spaanse leidinggevenden en de Marokkaanse troepen te verminderen, was er behoefte aan Marokkaanse officieren die als tolk of adviseur konden optreden en een link konden vormen tussen de officieren en manschappen. Zulke officieren waren niet talrijk, al zou hun aantal tijdens de oorlog wel toenemen. Hoewel sommigen als gevolg van de oorlog posities zouden bereiken die anders niet voor hen open stonden, was er een limiet aan de rangen die ze konden bereiken. Het was in ieder geval niet de bedoeling dat ze het commando zouden voeren over *Spaanse* troepen.

Marokkaanse eenheden moesten duidelijk herkenbaar zijn als Marokkaans. De uniformen, emblemen en vlaggen droegen allemaal islamitische symbolen. Dat was al het geval vóór de burgeroorlog, en diende om de culturele afstand tussen de Marokkaanse manschappen en hun islamitische omgeving te verkleinen. In Spanje zorgden de uiterlijke onderscheidingstekenen juist voor een contrast tussen de Marokkanen enerzijds en de Spaanse troepen en burgers anderzijds. Een aparte, duidelijk herkenbare Marokkaanse wereld beperkte zich niet tot het uiterlijk. De Marokkanen hadden hun eigen militaire politie. Marokkaanse soldaten die tot gevangenisstraffen veroordeeld waren, zaten hun straf uit in gescheiden ruimtes in Spaanse gevangenissen of werden teruggestuurd naar Marokko. Ze hadden hun eigen cafés, muzikanten en prostituees. In ziekenhuizen hadden ze een eigen afdeling, en naarmate de oorlog vorderde, werden de Marokkaanse gewonden ondergebracht in eigen ziekenhuizen die waar ze volgens islamitische voorschriften voorbereid voedsel kregen. Het bekeren van Marokkaanse soldaten tot het Christendom was verboden. Het Nationalistische leger deed zijn best om ervoor te zorgen dat katholieke geestelijken niet in de buurt van de islamitische soldaten kwamen.

Respect tonen voor de religie en tradities van de Marokkaanse soldaten had natuurlijk zijn praktische voordelen. Had men de culturele gevoeligheden van de Marokkaanse soldaten genegeerd, dan zou dat negatieve gevolgen kunnen hebben voor de moraal en discipline van de troepen maar ook voor de moraal van de Marokkaanse bevolking in het Spaanse Protectoraat van Marokko. Daarnaast droegen de Marokkanen ook zelf bij aan het scheppen van een eigen gescheiden culturele omgeving. Ze meldden zich liever bij inheemse militaire eenheden zoals de *Regulares* en de *Mehal-las*. De speciale voorzieningen in ziekenhuizen waren soms het gevolg van eisen aan de kant van de soldaten of van Marokkaanse overheidsfunctionarissen. Toen (na de oorlog) veel Marokkaanse soldaten de Spaanse nationaliteit aangeboden kregen, weigerden de meesten deze. Er kan dus geconcludeerd worden dat zowel Marokkanen als Spanjaarden hebben bijgedragen aan het creëren van een aparte culturele ruimte, hoewel de Spanjaarden in een sterkere positie verkeerden om de exacte scheidslijnen te bepalen.

Het is ironisch dat Marokkanen naar Spanje werden gebracht om het Christendom te verdedigen, maar werden ontmoedigd om het christelijke geloof te omarmen. Wanneer er geen islamitische begraafplaatsen voorhanden waren, stonden de Spaanse katholieken niet toe dat gevallen Marokkaanse soldaten op een katholieke begraafplaats begraven werden. In plaats daarvan kregen de Marokkanen een laatste rustplaats op civiele begraafplaatsen, naast de ‘kettlers’ tegen wie zij hadden gevochten. Trouwen met een Spaanse vrouw mocht niet, want een seksuele relatie tussen een Marokkaanse man en een Spaanse vrouw was slecht voor het Spaanse prestige, omdat in een seksuele relatie de man als de dominante partner werd gezien. Een Spaanse die gedomineerd werd door een Marokkaan werd zeker niet goedgekeurd. Maar tegelijkertijd werden Republikeinse vrouwen in Nationalistische radio-uitzendingen bedreigd met seksueel geweld (en dus dominantie) door Marokkaanse troepen, een dreiging die soms werkelijkheid werd. Dat was blijkbaar niet schadelijk

voor het Spaanse prestige want de Nationalisten zagen de Republikeinen niet als echte Spanjaarden. De Marokkaanse aanwezigheid in Spanje werd gerechtvaardigd door terug te grijpen op religieuze banden (twee religies die vechten tegen het atheïsme) en het gemeenschappelijke glorieuze middeleeuws verleden van een islamitisch Spanje. De Marokkanen die naar Spanje kwamen, waren de nazaten van middeleeuwse bewoners van Al Andalus, de regio waar Arabisch, Berbers en Spaans bloed zich met elkaar hadden gemengd. Toch moesten de Marokkanen aan het eind van de oorlog weg, terug naar Afrika.

Dit verhaal van gescheiden sferen, uitsluiting en beperking kent ook uitzonderingen. Aan de rang die Marokkaanse officieren konden bereiken, was een limiet. Een van hen, Mohammed ben Mizzian, had echter een ongewoon succesvolle carrière. Aan het eind van de burgeroorlog werd hij commandant van een divisie, met Spaanse troepen en officieren onder zijn bevel, en later werd hij zelfs luitenant-generaal en commandant van de militaire regio's van de Canarische eilanden en van Galicia. Een dergelijke promotie heeft tot op heden niet plaatsgevonden in een Westerse democratie. Hij had dit te danken aan koning Alfonso XIII op wiens instructies en voor de eerste keer in de geschiedenis, een Spaanse militaire academie een Moslim toeliet. Daarmee hebben de Spanjaarden waarschijnlijk niet alleen de loyaliteit van de Marokkaanse 'collaborateurs' willen belonen maar ook van hem een symbool te maken van het succes van de Spaanse Protectoraat.

Terwijl de meerderheid van de Marokkaanse troepen diende in inheemse eenheden zoals de *Regulares*, opende het Spaanse Vreemdelingen Legioen (in tegenstelling tot het Franse Vreemdelingen Legioen) de mogelijkheid voor Marokkaanse rekruten om zich daar als soldaten te melden. In het fascistische bataljon in Spaans Marokko dienden ook Marokkanen, hoewel hun aantal afnam, waarschijnlijk als gevolg van de openlijk racistische houding binnen de eenheid. Tienduizenden Marokkanen werden teruggestuurd naar Marokko, maar een elitegroep van een paar honderd man bleef achter als de persoonlijke garde van Franco zelf, de beroemde *Guardia Mora*. Terwijl Marokkanen zich moesten kleden in Marokkaanse kledij, droegen de Spaanse officieren zelf Marokkaanse *djillaba's* en *tarboeisen* (Marokkaanse roodkleurige hoofddeksel) en dronken zij muntthee. De Marokkanen dienden zich niet te kleden of gedragen als Spanjaarden, terwijl de Spanjaarden zich als inheemsen mochten voordoen, al was het vooral oppervlakkig. Spaans beleid verbood gemengde huwelijken, maar toch werden deze gesloten en achteraf geaccepteerd. Dit was een teken dat de *agency* van een Marokkaanse soldaat (en een vastberaden Spaanse vrouw) de officiële tegenstand kon overwinnen. Het Spanje van na de burgeroorlog was vooral een katholiek land. Toch mochten Marokkanen zich als Spanjaard naturaliseren zonder zich tot het katholicisme te bekeren. Kortom, er stonden veel uitzonderingen tegenover retoriek en beleid.

De retoriek, het beleid en de praktijk ten aanzien van de Marokkanen die in Spanje hebben gevochten, was een weerspiegeling van de retoriek, het beleid en de praktijk in het Spaanse Protectoraat van Marokko. De zogeheten gemeenschappelijke Spaans-Marokkaanse identiteit en geschiedenis die het Spaanse imperialisme in Marokko moesten rechtvaardigen, werden ook

aangewend om de Marokkaanse aanwezigheid in Spanje goed te praten. De politiek van het gescheiden houden van de gemeenschappen in het protectoraat werd ook in Spanje toegepast. In sommige aspecten was de Marokkaanse aanwezigheid in Spanje een voortzetting van de politiek en praktijk van het protectoraat. Dat het Bureau van Inheemse Zaken in Marokko haar kantoren in Spanje vestigde om zich met het leven van de Marokkaanse soldaten te bemoeien, is een duidelijk bewijs hiervan.

De Republikeinen hadden een duidelijk negatieve houding tegenover de Marokkanen. De gewelddadige opmars van het Afrikaleger gedurende de zomer en herfst van 1936 heeft tot de demonisering van de Marokkaanse troepen onder de Republikeinen geleid en heeft Republikeinse strijders aangemoedigd om geen genade te tonen jegens Marokkaanse krijgsgevangenen. Vergeleken met de Nationalisten lieten de Republikeinse zich veel sterker leiden door de traditionele negatieve stereotypen over Marokkanen. De Republikeinen hadden niet de beschikking over tienduizenden Marokkaanse soldaten en hoefden hun aanwezigheid in Spanje niet te rechtvaardigen. In Republikeinse kringen werd het Spaanse imperialisme slechts zelden in termen van bloed- en historische banden gerechtvaardigd. De meeste linksgezinden waren (al vóór het ontstaan van de Republiek) tegen het militarisme en imperialisme van de militairen en politici die een Spaans imperium in Marokko wilden vestigen. De negatieve kijk op Marokkanen beïnvloedde bij de Republikeinen zelfs hun beeld van Noordafrikaanse moslims in het algemeen. Zo stonden ze over het algemeen negatief tegenover Algerijnen en Tunesiërs die zich als vrijwilligers meldden bij de pro-Republikeinse Internationale Brigades en tegenover Marokkaanse nationalisten die aanboden om een opstand te organiseren in Spaans-Marokko in ruil voor de onafhankelijkheid of een grote mate van politieke autonomie. Het is op zijn minst opmerkelijk dat Nationalistisch Spanje toleranter en minder racistisch was tegenover de Marokkanen dan de linkse Republiek.

Aan Nationalistische zijde waren de vooroordelen over, en het imago van, de Marokkanen onderworpen aan zekere aanpassingen. Ondanks het Nationalistisch beleid, was er sprake van een beperkte liberalisering als gevolg van de nieuwe Nationalistische pro-Marokkaanse propaganda en als gevolg van de Marokkanen en Spanjaarden die de gevestigde culturele grenzen durfden over te steken. Het besef in Nationalistisch Spanje van het belang van de militaire bijdrage van het protectoraat leidde tot een verhoging van de status van de Marokkanen en een beloning op een aantal terreinen. Van de vrijheden van politiek en pers in Marokko onder de Nationalisten kon men in het Spanje van na 1939 alleen maar dromen. Toch bleven de Marokkanen nog altijd de juniorpartners in het Spaanse imperium die de paternalistische hand van de Spanjaarden nodig hadden.